

M.B.H.G. - B.R.O.H.
Directie Monumenten en Landschappen
De Heer P. CRAHAY
Directeur
CCN-Vooruitgangstraat 80, bus 1
1035 Brussel

U/Ref:
O/Ref:
Bijlage :

Brussel,

Mijnheer de Directeur,

Betreft : BRUSSEL. Ursulinenstraat / Priemstraat. Restauratie van de Sint-Michielskapel van het Sint-Jan-Berchmansinstituut. Principeadvies.

In antwoord op uw brief van 28 augustus 2006 met bovengenoemde referentie, ontvangen op 29 augustus hebben wij de eer u te melden dat onze Commissie tijdens haar vergadering van 6 september 2006 over hoger vermelde werken bijkomende inlichtingen heeft gevraagd.

Deze aanvraag voor principeadvies betreft ingrijpende restauratiewerken aan de Sint-Michielskapel in zijn totaliteit beschermd bij besluit van 08/11/2001. Het betreft de verbouwing van de inkompartij, de restauratie van bepaalde muren en van de vloer, maar vooral de restauratie van de koepel, de tamboer en de lantaarn met inbegrip van belangrijke stabiliteitswerken.

Opmerkingen over de samenstelling het dossier

De principeaanvraag bevat het lastenboek, het plan 1/3 en detailplannen van de consolidering van de koepel en van de inkompartij. Spijtig genoeg bevat het dossier weinig informatie over de vastgestelde pathologiën en ontbreekt de diagnostiek van de vastgestelde schade. Zonder inzicht over oorzaak en gevolg van de bouwfysische gebreken zijn de restauratieopties dan ook moeilijk te evalueren. De Commissie vraagt de architect daarom bijkomende informatie in te dienen over de gedane vaststellingen alsook een afdoende motivering van de voorgestelde ingrepen. Dit geldt voor de restauratiecampagne in het algemeen en voor de stabiliteit van de koepelstructuur in het bijzonder (scheuren in de stuc van de koepel, in de gordelbogen tussen travee D en E, problemen met de architraven op deze plek, enz.)

De Commissie stelt ook voor de restauratie met de architecten en de D.M.L. ter plaatse te bespreken, evenwel niet zonder dat zij beschikt over volgende informatie.

De koepel

Het vastleggen op plan van het schadepatroon verschaft waarschijnlijk beter inzicht en is onontbeerlijk voor een behoorlijke diagnostiek. De Commissie vraagt de opmeting van de schade voorafgaand te kunnen inkijken.

De genomen opties stelen op vaststellingen in situ. De Commissie vraagt de vaststellingen te documenteren en, met het oog op overleg ter plaatse, de pijnpunten van de structuur toegankelijk te maken zelfs indien men daarvoor (beperkte) destructieve proefboringen moet uitvoeren.

De CD-rom *400 Jaar Jezuiten in Brussel* geeft een beknopte bouwgeschiedenis van de kerk. Daarin wordt gewag gemaakt van enkele ingrijpende werken aan de kerk : de afbraak van de absis in 1908, het aanbrengen van een koperen bekleding van de koepel door Lacoste in 1947 en de volledige vernieuwing van de koepel in 1963. Indien mogelijk moeten deze feiten beter gedocumenteerd worden a.h.v. archiefdocumenten (zoals bijvoorbeeld het *fonds Lacoste* in de A.A.M.) maar vooral moet men het eventuele verband onderzoeken met de stabiliteitsproblemen.

De inkompartij

Op 12/05/06 werd een vergunning verleend voor het herbepalesteren van de voorgevel van de kapel. In haar eensluidend advies vroeg de Commissie verder onderzoek te verrichten naar de oorspronkelijke toegangen aan de Priemstraat.

De huidige aanvraag betreft o.a. het (her-)openen van één van de twee zijdelings toegangen. De ingreep wordt in dit dossier echter nauwelijks gemotiveerd, noch gestoeld op bouwhistorisch onderzoek. De vergelijking van het ontwerp met de historische bouwplannen (CD-rom) is evenmin verhelderend.

Het niveauverschil tussen de straat en de vloer van de kerk bedraagt ca. 70 cm. De inrichting van de ingang is dan ook een technisch zware ingreep en veronderstelt waarschijnlijk het uitgraven van het achter de toegangspoort gelegen massief.

Ook voor dit punt vraagt de Commissie daarom verder historisch en bouwhistorisch onderzoek te verrichten. Heeft de op de plannen van H. Meganck voorkomende toestand ooit bestaan? Is de voorgestelde ingreep technisch uitvoerbaar? Waarschijnlijk moet ook hiervoor (beperkte) destructieve proefboring verricht worden ter voorbereiding van een plaatsbezoek.

Anderzijds vraagt de Commissie dat het ontwerp de oorspronkelijke toestand meer zou benaderen. Volgens ontwerp is naast de trap ook een palier voorzien die de ruimtelijkheid van de toegang niet ten goede komt. Het opendraaien van de poort moet verduidelijkt worden en de tochtdeur aan de binnenzijde van de kerk zou qua omgeving beter geïntegreerd moeten worden in het interieur.

De gevels

Het dossier betreft waarschijnlijk alle gevels behalve de straatgevels waarvan de restauratie werd opgenomen in de eerdere unieke vergunning.

tamboer

-verwijdering voegwerk **waarom ?**, reiniging, hydrofoberen

-metalen ramen van tamboer en lantaarn worden, na ontroesten, behandelen en schilderen (kleur – volgens kleurenwaaier) waarna de beglazing

-kroonlijst gedecapeerd, gerenoveerd, geschilderd,

-nazicht dakdichting,

-nieuwe koperen gootbekleding,

-gevelbepalestering afgekapt en geïnjecteerd (= 2 gevels van de kapelmuur aan de speelplaatszijde)

met uitvoering van een kopie van de bestaande muurschildering **waar ?** te weten een ingekrast motief met voegtekeningen en arabeskmotieven dat d.m.v. etsen in de nieuwe pleisterlaag wordt overgebracht, daarna schilderen

Interieur

bescherming vloer, orgel, altaar en sokkels

vervanging 20-tal marmertegels in vloer **niet gelokaliseerd op plan**

ingreep inkom

nog **te weinig onderzoek** naar oorspronkelijke toestand

hoe draait bestaande deur ??

aanzicht tochtdeur

restauratie koepel en lantaarn

A/ Insecten- en zwambestrijding van het hout is voorzien met een hete luchtbehandeling : impact op stuc (houtborende insecten sterven af op 42° =Lelaltemperatuur, in welk levensstadium ook) men laat gedurende 1 uur tot 55° C oplopen als veiligheidsmarge

vergt 92 instroomopeningen te maken aan de basis van de koepel zowel doorheen het zichtbare stucwerk (horizontale rinkellaten) als doorheen de binnenstuc (verticale rinkellatten)

B/ verwijdering stucwerk tussen kroonlijst tamboer en sierstucwerk motivatie ? **ter controle van de spanten of om aan stuc inherente redenen ?**

C/ daarna eventueel consolideren van de aanzet van de koepel op de muren, naargelang de gedane vaststellingen

D/ consolideren koepelstructuur d.m.v. stalen spangordels om beweging van de spanten tegen te gaan (want ondergedimensioneerd van bij aanvang en aangetast)

16 openingen, t.w. 8 x op twee niveau's via dewelke metalen cirkelsegmenten ingebracht zouden worden, op plaats waar beweging het grootst is

het ringensysteem wordt gecombineerd met beugels **zie Guido Stegen ?**

E/ herstel van de grove langse scheuren aan gordelbogen, vooral tussen travee D en E, door speciale stucrestaurateur

F/ In drie van de 8 koepelstucvelden manifesteren zich scheuren te wijten aan torsies. Monumentale stucwerk zal langs frontzijde gefixeerd worden op naaldhouten raamwerk dat zelf nog in goede staat is, d.m.v. draadstangen en carsosserierondellen te plaatsen op een 40-tal plaatsen **niet gelokaliseerd op plan**

Daarna worden de lacunes opgevuld d.m.v. met mallen vervaardigde elementen

G/ hele koepel wordt selectief gedecapeerd om de synthetische damdichte verflaag te verwijderen, daarom impregneert men het pleisterwerk (**samenstelling ?**), daarna schilderen op basis van kleuronderzoek

restauratie tamboer

consolideren van de barsten, bepleisteren en opvullen lacunes, weghalen slechte verflaag, impregneren, elastische **vlieswaping** zonder glasvezel, schilderen op basis kleuronderzoek

front entablement

herstel scheuren, herstel stuc, injectie zwam- en insectendodend middel, weghalen toplaag, afwassen, impregneren, schilderen

architraafbalken

architraafsegment in travee D ???

kapitelen

selectief decaperen, afwassen, herstellen, impregneren, schiledderen

zijbeuken

verwijderen stuc ter hoogte van de scheuren in het plafond
weghalen van stuc voor elektrische bekabeling
opvullen en injecteren van de scheuren
herstellen en consolideren selectief decaperen
afwassen, impregneren, schilderen

wanden

afkappen aangestaste bepleistering nog niet op plan aangeduid maar zal door de architect gebeuren
injectie tegen opstijgend vocht zie p. 81 samenstelling ???
rondom kolomsokkels moeten plinten vernieuwd worden

de geïnjecteerde buitenmuren zouden supplementair bezet worden met een op cement gebaseerd
meerlaags dichtingssysteem

diverse bemerkingen

-statigrafisch onderzoek : in welke fase : onderzoeker associeren van aan het begin van de werven
kleukeuze : nu al wordt vermeld dat de kapel in eenzelfde tonaliteit geschilderd zou worden zonder
schakeringen of toonwaardeverschillen (p. 61/98)
-handgreep beveiliging
-rookdetectoren

Met de meeste hoogachting,

A. VAN LOO
Secretaris

J. DEGRYSE
Voorzitter